

BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE YER ALAN FİRMALARIN ÇEVRESEL DUYARLILIKLARI ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ

A CONTENT ANALYSIS ON THE ENVIRONMENTAL SENSITIVITY OF COMPANIES IN THE BIST SUSTAINABILITY INDEX

Öğr. Gör. Safa ACAR

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Siirt / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-9578-0198

ÖZET

20. yüzyılın sonlarından bu yana işletmeler yapılarında büyük bir değişime uğramıştır. Bu değişim amaçlarının genişlemesine yol açarak ekonomik amaçların yanında sosyal ve çevresel amaçların da bir şirketin topluma olan borcu ve amacı haline gelmeye başlamıştır. Bu sebeple kurumsal bir firma ekonomik kaygılarının yanında topluma yönelik olarak sosyal ve çevresel kaygılar da duymaya başlamıştır. BİST Sürdürülebilirlik endeksi de Borsa İstanbul tarafından bir inceleme yapılarak kurumsal sürdürülebilirlik performansları en yüksek seviyede olan firmaları seçerek oluşturulmaktadır. Bu şekilde belirlenmiş olan 44 firma kurumsal sürdürülebilirlik yönüyle performansları en yüksek olan firmalardır. Kurumsal sürdürülebilirlik kriterleri ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerden incelenmektedir. Bu sayede üçlü sorumluluk (Triple Bottom Line) yaklaşımının bir gereği ile endeks oluşturulmaktadır.

Çalışmanın amacı, kurumsal sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar için çeşitli çalışmalar yapan firmaların çevresel faaliyetlerinin belirlenmesidir. Çalışmada ikincil kaynaklardan yararlanılacaktır. Araştırma kapsamına Borsa İstanbul tarafından her yıl belirlenen sürdürülebilirlik endeksi içinden ve dışından, sürdürülebilirlik raporları GRI G-4 raporlama standartlarına uygun firmalar dahil edilmiştir. Bu kapsamda endeks içinden toplam 44 firmadan 17 firma ve endeks dışından son dönemde rapor yayınlayan 25 firmadan 22 firma çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarından endeks içerisinde yer alan firmaların çevreye karşı yüksek bir oranda duyarlı oldukları beklenmektedir.

Çalışmanın beklenen katkısı; firmalara ve topluma olan katkısı olarak değerlendirilebilir. Firmalara olan katkısı; endeks içerisinde bulunmayan ve endekse dâhil olmak isteyen firmaların çevresel yönden eksiklerini görebilmesi olarak ifade edilebilir. Topluma olan katkısı ise genel olarak firmaların çevreye karşı duyarlılıklarının ortaya konulması sebebiyle bir farkındalık oluşturmak olarak ifade edilebilir.

Anahtar kelimeler: Çevre, BİST Sürdürülebilirlik endeksi, Kurumsal Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

Since the late 20th century, businesses have undergone a major transformation. This has led to the expansion of the purpose of change and the social and environmental goals besides economic purposes have become a collective debt and purpose. Therefore, an institutional firm has begun to hear about social and environmental concerns for collecting as well as economic concerns. BİST Sustainability index is also created by selecting a firm that has the highest level of corporate sustainability performances by conducting an examination by Borsa Istanbul. The 44 firms identified in this way are those companies with the highest performances in terms of corporate sustainability. Institutional sustainability criteria are examined from economic, social and environmental aspects. In this respect, the index is formed by a requirement of the Triple Bottom Line approach. The aim of the work is to determine the environmental activities of companies engaged in various studies for economic, social and environmental purposes within the framework of institutional sustainability principles. In this study will benefit from secondary sources. Within the scope of the research, companies that are in compliance with the GRI G-4 reporting standards have been included in the sustainability reports, both inside and outside the sustainability index determined every year by Borsa

Istanbul. Within this scope, 17 firms from 44 firms in index, 22 companies from 25 firms out of index that have recently published reports from outside the index have been included in the study.

The results of the study suggest that firms in the index are highly sensitive to the environment.

Expected contribution of work; can be evaluated as a firm and contributing to society. Contribution to the firm; can be expressed as the absence of the firms in the periphery that are not in the index and want to be included in the index. The collective contribution can be expressed as a general awareness of the sensitivities of companies towards the environment.

Key words: Environment, BİST Sustainability index, Corporate Sustainability

1. GİRİŞ

Sanayi devriminin ortaya çıkardığı büyük değişim kitlesel üretimi hızlandırırken tüketime de büyük ölçüde etki etmiştir. Bu etki üretilenden daha fazla tüketim ortaya çıkarmış ve ekolojik dengenin bozulmasına varıncaya kadar problemler çıkmasına sebep olmuştur. Daha sonra ekolojik dengenin korunması gündeme gelmiştir. Bu çerçevede sürdürülebilirlik kavramı büyük önem kazanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan Brundtland raporunda tanımlandığı şekliyle; “kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere gelecek nesillerin gereksinimlerini tehlikeye sokmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan gelişmedir” (Özgel, Köse, & AYTEKİN, 2012, s. 33; Çalışkan Özsözgün, 2012; Mori & Christodoulou, 2012; Aras & Crowther, 2009). Doğaya karşı ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı işletmelere de etki etmektedir. 20. yüzyılda meydana gelen değişimler ve gelişmeler işletmelerin hedeflerini de etkilemeye başlamıştır. Daha önceki dönemlerde bir işletmenin temel amacı sadece ekonomik yönden gelişim kaydetmek ile sınırlı olmaktadır. Ancak ortaya çıkan kurumsal yönetim (Corporate Governance) ve kurumsal sürdürülebilirlik (Corporate Sustainability) kavramları sonrasında firmaların sorumluluklarının sadece ekonomik kaygılar ile sınırlı olamayacağı aksine işletme toplum içinde sosyal bir yapı oluşturduğu için ekonomik, sosyal ve çevresel sorumlulukların da olması gerektiği beklentisi ortaya konmaya başlanmıştır. İşletmeler sürdürülebilirliklerini değerlendirerek uzun vadeli net kazanımlar ve umutlar elde etmektedir (Mori & Christodoulou, 2012, s. 96). Kurumsal sürdürülebilirlik kurumsal yönetimi etkisi altına alan, çevresel koruma, toplumsal dayanışma, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma gibi temel alanları içine alan ve bu alanların firmaların değeri üzerindeki etkilerini inceleyen çok yönlü bir kavram olarak kabul edilebilir (Koç, 2015, s. 27). Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı işletmelerin toplum içerisinde daha büyük yer bulmasına yol açmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik firmalara ekonomik sorumluluklarının yanında sosyal ve çevresel sorumluluklar da yüklemektedir. Bu çerçevede günümüz işletmeleri, içinde buldukları topluma karşı daha fazla sorumlu bir role bürünmektedir. Kurumsal yönetim ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramlarının ortaya çıkış zamanları çok eskilere dayanmakla birlikte son yıllarda öneminin artması şirketlere yeni sorumluluklar yüklemektedir.

Çalışma, konuyla ilgili literatür analizinin belirlenmesi ile başlamaktadır. Devam eden bölümde araştırma ile ilgili veriler sunulacaktır. Bu bölümde BİST sürdürülebilirlik endeksi kapsamında yer alan firmaların ve bu yıl endekse girmek için başvuruda bulunan firmaların internet sitelerinde yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları çevresel düzeyde bir karşılaştırmaya tabi tutulacak ve bulgular yer alacaktır. En son bölümde ise elde edilen bulgular çerçevesinde bir tartışma yer almaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik tartışmalı bir konudur, çünkü farklı insanlara göre farklı şeyler ifade etmektedir. Aynı zamanda, sürdürülebilirliğin ne anlama geldiğiyle ilgili yoğun tartışmalar ve eninde sonunda işletmeler tarafından kolaylıkla taahhüt edilebilen bir tartışma konusuna giren artan bir farkındalık vardır (Aras & Crowther, 2009, s. 281). Kurumsal stratejileri arasına sürdürülebilirlik aktiviteleri ekleyen işletmeler uzun dönemli faydalardan elde edebilmektedirler (Goyal, Rahman, & Kazmi, 2013, s. 362).

Sürdürülebilirlik kavramı içerisinde ekonomik, sosyal ve çevresel değerler taşıyan bir yaklaşımdır. Nkamnebe (2011) sürdürülebilirlik kavramında önemli bir noktaya değinerek, sürdürülebilir pazarların büyüyen pazarlarda değerlendirildiğinde hem bir fırsat hem de bir tehdit olarak kabul edileceğini belirtir. İşletmelerde sürdürülebilirliği yenilik, teknoloji ve diğer yeni gelişen tamamlayıcı politikalarla birlikte ele almakta fayda vardır (Mucan, Kayabaşı, & Madran, 2016, s. 58). Sürdürülebilirlik kavramı 21. Yüzyılda daha çok bir kutsal söz haline gelmektedir. Sürdürülebilirlik, doğal ortamın ve kültürel değerlerin ve kazanımların nesiller boyunca korunması gereken daha adil ve zengin bir dünyaya yönelik

olarak toplumların uyarlanmasını daha somut hale getiren bir kavramdır (Dyllick & Hockerts, 2002, s. 130).

İşletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerden sürdürülebilirliği son yüzyılın temel tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Geleneksel yönetim anlayışında yer almayan çevresel ve sosyal faaliyetler 1950'li yıllardan itibaren işletmelerin temel faaliyet alanları içinde dahil edilmeye başlanmıştır.

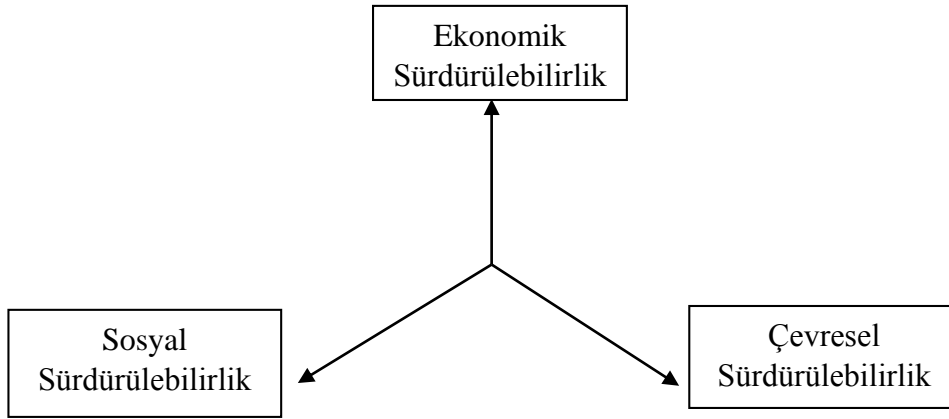
Sürdürülebilirlik ile bağlantılı ilk çalışmalardan biri 1973 yılında Daly tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın kapsamında refaha ulaşmak için insan ve doğal çevrenin kapsamında olan öğeler arasındaki uyum ön plana çıkartılmıştır. Bu yaklaşımdan beklenen doğal sistemin korunurken aynı zamanda yaşam kalitesinin yükseltilmesine yardımcı olan sosyo-ekonomik bir yapının oluşturulabileceğidir (Bener & Babaoğlu, 2008, s. 4).

Sürdürülebilir gelişim kavramının ilk kullanıldığı yerlerden biri de 1987 yılında Dünya Ekonomik Gelişim Komisyonu (WCED) tarafından yayınlanan rapordur. Bu raporda sürdürülebilir gelişimin tanımı geleceğin ihtiyaçlarını göz ardı etmeden bugünün ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirtilmektedir (Bansal, 2005). Geleneksel yönetim anlayışı büyük oranda neo-klasik ekonomik teoriye dayandığı için işletmelerin temel sorumluluğu içinde çevresel ve sosyal sorumluluklar bulunmamaktadır. Neo-klasik yönetim anlayışına göre bu iki sorumluluk dışsallık olarak kabul edilmekte ve hükümetlerin sorumluluğu olarak kabul edilmekteydi. Bu bakış açısında sosyal ve çevresel faaliyetler dışsallık kapsamında işletmenin sorumluluğu olarak görülmemektedir (Tokgöz & Once, 2009, s. 251). İşletmenin temel hedefinin ekonomik aktivitelerle kısıtlı olduğu dönemlere kıyasla günümüzde sürdürülebilirlik bir işletmenin hem ekonomik hem de sosyal ve çevresel yönlerden topluma artı değerler kazandırması olarak değerlendirilmektedir.

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilirlik kavramının akademik, toplumsal ve siyasi etkenlerden etkilenerek zaman içinde şekillenmesinden ortaya çıkmıştır. Özellikle 20. Yüzyılın koruma hareketleri, 1960'larda ve 1970'lerde toplum arasında ortaya çıkan çevre koruma hareketleri ve teknoloji karşıtı hareketler ve 1970'lerde ortaya çıkan büyüme karşıtı felsefeler ve akımlardan büyük oranda etkilenmektedir (Linnenluecke & Griffiths, 2010, s. 358,359). Sürdürülebilirlik işletme boyutlarına uygulandığında kurumsal sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu model büyüme ve karlılık odaklı geleneksel anlayışın yerine alternatif ve yeni gelişen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın genel yapısında işletmelere kurumsal büyüme ve karlılık gibi hedeflerine ek olarak çevresel koruma, sosyal eşitlik, adalet ve ekonomik kalkınma gibi yeni hedefler eklenmekte ve işletmelerin bu hedeflere de odaklanarak büyümeleri istenmektedir. İşletmeler bu işlemleri paydaşlarına uyumlaştırarak başarılı sonuçlar elde edebilmektedir. Uzun dönemde işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel faaliyetlere önem vermesi çok önemlidir. Ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlere odaklanan işletmeler geleceğe bırakılacak mirasta büyük katkı sahibi olacaklardır (Çalışkan Özsözgün, 2012, s. 137). 1992 yılında toplanan Rio konferansından beri kurumsal sürdürülebilirlik üç direk (tree pillars)¹ üzerindedir. Bunlar ekonomik, sosyal ve çevresel konulardır. Bu üç ayrı konu kısa vadede birbirleri ile bağımsız olarak gelişim gösterebilir de uzun vadede birbirleri ile önemli ilişkiler oluşturmaktadırlar (Pogutz, 2007). Kurumsal sürdürülebilirlik uzun dönemde işletme performansı üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir (Goyal, Rahman, & Kazmi, 2013, s. 362).

Dyllick ve Hockerts (2002) işletmelerin sadece ekonomik sürdürülebilirliğe yönelik hedefler belirlediklerinde kısa vadeli başarı elde edebileceklerini ancak uzun vadede başarısız olacaklarını dile getirmektedirler. Uzun vadeli başarı elde etmek için ekonomik sürdürülebilirliğin yanında sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerinin de bulunması ve bu şekilde hareket etmeleri gerektiğine odaklanmaktadırlar. Elkington (1997)'in ortaya attığı üçlü sorumluluk yaklaşımını (triple bottom line) Şekil.1'deki gibi göstermektedirler.

¹ Üçlü Sorumluluk Yaklaşımı (triple bottom line) olarak da kullanılmaktadır.

Şekil.1: Üçlü sorumluluk Yaklaşımı (Tribal Bottom Line)

Kaynak: Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11(2), s. 132

Mori (2012)'ye göre sürdürülebilirlik birden fazla kavram ile iç içe durumdadır. Bunlar;

- Ekonomik, çevresel ve sosyal sorunları bir arada tutarak birbirlerine olan bağılıklarını belirlemek,
- Geleceğe yönelik öneriler ile ortaya çıkacak sonuçları değerlendirme kabiliyeti kazandırmak,
- İşletmenin ortaya koyduğu faaliyetlerin varlıklarının kabul edilmesi,
- Toplum ile ilişkilerin güçlenmesine yardımcı olması,
- Nesiller arasında ve kuşaklar arasındaki uyumsuzlukların önüne geçebilmek,

şeklinde sıralanabilmektedir.

Şirket sürdürülebilirliği olarak tanımlanabilen kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı, firmaların mevcut piyasa şartlarında varlıklarını korumaya yönelik çalışmalarının yanında, gelecek nesillerin refahına yönelik çalışmalar ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasına yönelik yönetim anlayışları ve politikalar geliştirmeye zorlamaktadır. İşletmelerin bu gelişmeye ayak uydurmaları için bütün organizasyon faaliyetlerine kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımını entegre etmesi gerekmektedir (Çıtak & Ersoy, 2016, s. 44).

İMKB'nin 2011 yılında yayınladığı *sürdürülebilirlikle ilgili özet bilgiler* isimli raporunda kurumsal sürdürülebilirlik tanımı "Şirketlerde uzun vadeli değer oluşturmak amacıyla, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin kurumsal yönetim ilkeleri ile birlikte Şirket faaliyetlerine ve karar mekanizmalarına uyarlanması ve bu konulardan kaynaklanabilecek risklerin yönetilmesidir. Geleneksel büyüme ve kar maksimizasyonu modeline alternatif olarak ortaya çıkmış, gelişmekte olan bir yönetim kuramı olarak kabul edilmektedir." şeklinde belirtilmektedir (İMKB, 2011).

Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı, işletmelerin yapmaları gereken faaliyetlerin uygulanması sırasında ortaya çıkan sosyal ve çevresel konulara işletmenin stratejik yönden yaklaşım olarak kabul edilebilir. Bu sebeple kurumsal sürdürülebilirlik işletmelere yeni bir iş yapma modeli önerirken, sadece şu andaki kazanımlarına değil gelecekteki kazanımlara da odaklanılması gerektiğini vurgular (Tokgöz & Önce, 2009, s. 252).

Dyllick ve Hockerts (2002) kurumsal sürdürülebilirlik kavramını çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin bir karması şeklinde tanımlamışlardır. Burada vurgu yaptıkları nokta ise işletmelerin kısa vadeli kazanç hesaplarının yanına uzun vadeli kazançları da hedeflemeleri gerektiğidir. Kuşat (2012) kurumsal sürdürülebilirlik kavramını, bir ülke içerisinde yer alan ve ekonomik bir amacı olan kurumların, geleneksel büyüme kuramlarına bir alternatif olarak geliştirilen maddi ve manevi her türlü riski azaltmayı sağlayarak kurumlarını geleceğe daha sağlıklı aktarmayı hedefleyen bir yönetim anlayışı olarak kabul etmiştir (Kuşat, 2012, s. 229).

Dow Jones sürdürülebilir endeksine göre kurumsal sürdürülebilirlik “ekonomik, çevresel ve sosyal gelişmelerden kaynaklanan fırsatları kucaklamak ve riskleri yönetmek yoluyla uzun vadeli bir hissedar değeri yaratan bir ticari yaklaşımdır.” olarak tanımlanmaktadır (DJSI, 2018). Çevresel strateji dergisinde ise “Bir kuruluşun çevresel sorumluluk ve sosyal sorumluluk bağlamında ekonomik refahı sürdürme kapasitesi” olarak kabul edilmektedir (Pogutz, 2007).

Birleşmiş Milletlerin 2010 yılında 766 şirket CEO’su ile yaptığı araştırmada şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarına yönelme sebepleri şöyle belirtilmektedir (İMKB, 2011);

- İşletmenin Marka değerini etkilenmesi, işletmeye karşı güven ve itibar sağlaması,
- İşletmenin maliyetlerinde belirgin azalmalar sağlanması
- Yapılan işlemler sonucu kar miktarında artışlar
- Çalışanların işe karşı olan sahiplenme ve isteklerinin arttırılması,
- Tüketici taleplerinde ortaya çıkan değişimleri karşılama isteği

Burada sadece işletmenin kendi karlılığını artırması ve kısa vadeli kazanımlardan çok ileriye yönelik ve işletme ile birlikte toplumunda kazanımlarının olduğu bir yapı oluşmaktadır.

Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı kısa vadeli olarak düşünülünce eğitim, organizasyon giderleri gibi ek maliyetler ortaya çıkartabilir. Ancak uzun vadede şirketin performansına olumlu etki etmekte ve yeni teknolojilerin işletmede kullanılmaya başlanması ve kurum kültüründe değişim oluşmaktadır. İşletmelerde oluşturulan sürdürülebilirlik politikaları kurum kültürüne ve şirketin marka değerine büyük katkılarının olduğu varsayılmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı ile koordine edilen işletmeler, uzun vadede maliyetlerini azaltmakta ve performans ve verimliliklerini arttırmaktadırlar (İMKB, 2011, s. 4).

Bansal’a göre (2005); işletmeler kurumsal sürdürülebilirliği başarılı bir şekilde icra edebilirlerse aşağıdaki üç gelişmeye büyük katkıları olacaktır. Bunlar;

- *Çevresel Bütünlük:* işletmeler sürdürülebilir yönetim anlayışı ile çevreye dost ve yeni üretim teknolojileri ile doğa dostu bir yapıya dönüşecektir.
- *Sosyal Eşitlik:* işletmelerin sosyal sorumluluk projeleri bütün toplumun kaynaklara erişimini kolaylaştıracaktır.
- *Ekonomik Refah:* işletmeler üretimde etkinlik oluşturarak yeni ve kaliteli ürünlere ulaşım kolaylaşacaktır.

İşletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yansımaları bütün topluma katkı sunan bir yapı oluşmaktadır. Çevresel, ekonomik ve sosyal yönlerden işletmeler toplumun önemli unsurları haline gelmektedir.

Kurumsal Sürdürülebilirlik gelişmeye açık ve yeni olan bir yönetim paradigması olarak kabul edilebilir (Wilson, 2003, s. 1). Bu yönüyle geleneksel yönetim anlayışının benimsediği klasik büyüme ve kar maksimizasyonu modeline alternatif oluşturmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik kapsamında işletmenin karlılığı ve büyümesi önemli olarak görülürken bunun yanında çevresel koruma, sosyal adalet ve sosyal yönden eşitlik ve ekonomik yönden toplumsal bir kalkınmayı odak noktası olarak kabul etmektedir. Kurumsal sürdürülebilirliğin tam anlamıyla uygulamaya geçmesi için de hem örgüt dışı faktörlerin (toplum, müşteriler ve hükümetler) hem de örgüt içi faktörlerin (yönetimin desteği, insan kaynakları, çevresel eğitimler, çalışan eğitimi, vb.) bu süreçte uyumlu bir rol oynamaları gerekmektedir. Kurumsal sürdürülebilirliğin bir işletmeye adapte edilebilmesi için teknik çözümlerin yapılması, kurumsal sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanması, çalışanlara yönelik performans değerlendirmelerinin yapılması ve bütün çalışanların kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerine entegre edilmesi gerekmektedir (Alp, Öztel, & Köse, 2015, s. 67-68).

Kurumsal sürdürülebilirlik, sermaye kavramına ekonomistlerin ya da herhangi bir ekolojistin bakışından daha farklı bir açıdan bakmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirliğe göre üç farklı sermaye tipi vardır. Bu tipler ekonomik, sosyal ve çevresel sermayedir (Dyllick & Hockerts, 2002, s. 132-134).

- *Ekonomik sermaye*: ekonomik açıdan sürdürülebilir olan şirketler herhangi bir zamanda likiditesini sağlamak için yeterli nakit akışına sahip ve hissedarlarına ortalama veya ortalamanın üstünde bir kar vaat etmektedir.
- *Sosyal sermaye*: sosyal sermaye iki türdür. Beşeri sermaye ve toplumsal sermaye olarak ayrılabilir. Beşeri sermaye çalışanların motivasyonu, yetenekleri iken toplumsal sermaye eğitim sistemi, girişimciliğin desteklenmesine yönelik altyapı sistemleri gibi yapılardan oluşmaktadır.
- *Çevresel sermaye*: İşletme açısından çevresel sermaye doğal kaynaklardır. İşletmeler doğal kaynakları korumak zorundadırlar.

Kurumsal sürdürülebilirlik bu üç kavramı işletmenin sermayesi olarak kabul etmektedir. Bu sebeple sadece ekonomik hedefler ile çalışan firmalar kısa vadeli başarıya sahip olurken her üç sermayeye de sahip olan firmalar uzun vadede de başarılı olabileceklerdir.

Sonuç olarak kurumsal sürdürülebilirlik son yüzyılda ortaya çıkan sürdürülebilirlik rüzgârından etkilenmiş olan yeni akımın bir sonucudur. İşletmelerin menfaat çevresini oluşturan birimler artık işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel sorumlulukla hareket etmelerini beklemektedirler. Kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal sorumluluklarının olduğunu hatırlatan bir yapı oluşturmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımına yönelen firmalar uzun vadede büyüme ve başarı elde ederken aynı zamanda karlarını da yükseltebilmektedirler. Ancak geleneksel yaklaşımla çalışan işletmeler sadece kısa vadede başarılı olabilirler ve çevresel ve sosyal başarıdan mahrum kalırlar. İşletmelerin ekonomik hedefleri kısa vadeli başarı getirmektedir. Eğer üçlü sorumluluk yaklaşımı ile çalışmalarını yönlendirirlerse uzun dönemde ekonomik kazanımların yanında topluma karşı borçları olan sosyal ve çevresel sorumlulukları da yerine getirecekler ve bu yönden de büyük kazanımla elde edeceklerdir.

Çalışmanın devamında BİST sürdürülebilirlik endeksi ve çevresel duyarlılık ile ilgili kısa bilgilere yer verilecektir.

2.2. BİST Sürdürülebilirlik Endeksi

Borsa İstanbul bünyesinde Sürdürülebilirlik Endeksi ilk kez 4 Kasım 2014 tarihinden itibaren hesaplanmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirlik endeksinin oluşturulmasının temel amacı Borsa İstanbul'da işlem gören firmaların sürdürülebilirlik ile ilgili bilgi birikimlerinin ve bu konudaki uygulamalarının diğer firmalar ile paylaşılması ve uygulamanın artırılması olarak ortaya konulmaktadır (Borsa İstanbul, 2015, s. 70-71). Ayrıca Borsa İstanbul Kurumsal sürdürülebilirlik çalışmaları kapsamında hazırlanan bültenler Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesinin kapsamına uygun olarak ekonomik, çevresel ve sosyal konu başlıklarıyla hazırlanmaktadır. Borsa İstanbul Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesini imzalayan ilk üç borsadan biridir. Birleşmiş milletler küresel işbirliği sözleşmesi insan hakları, çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla mücadele kapsamında belirlenen aşağıdaki 10 temel maddeden oluşmaktadır (Borsa İstanbul, 2014).

İnsan Hakları

1. İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve bu haklara saygı duymalı
2. İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı

Çalışma Standartları

3. İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli
4. Zorla ve Zorunlu işçi çalıştırılmasına son verilmeli
5. Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli
6. İşe alımda ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli

Çevre

7. İş dünyası çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli
8. İş dünyası çevresel sorumluluğu artıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli.

9. İş dünyası çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli.

Yolsuzlukla Mücadele

10. İş dünyası rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalı.

BİST Sürdürülebilirlik Endeksi 2014 yılından bu yana hesaplanmaktadır. Tablo.1’de 2014 yılında sürdürülebilirlik endeksine girmeyi hak kazanan şirketler listelenmiştir.

Tablo.1: 2014 yılı BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Firmalar

2014 YILI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNE DAHİL OLAN FİRMALAR			
1	Akbank T.A.Ş.	9	Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.
2	Arçelik A.Ş.	10	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
3	Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	11	Tüpraş- Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
4	Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.	12	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
5	Koç Holding A.Ş.	13	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
6	Migros Ticaret A.Ş.	14	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
7	Petkim Petrokimya Holding A.Ş.	15	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
8	TAV Havalimanları Holding A.Ş.		

Sıralama Alfabetik Sıra ile yapılmıştır.

Kaynak: (www.fortuneturkey.com, 2015)

2014 yılındaki firmaların yer aldığı listeye göre 15 firma sürdürülebilirlik endeksine girmeyi hak kazanacak sürdürülebilirlik performansına sahiptir. 2015 yılında endeks her yıl olduğu gibi güncellenerek endekste bulunan 15 firmaya ek olarak 14 firma daha endekse dahil edilmiş ve toplamda 29 firma endeks kapsamına dahil edilmiştir. Tablo.2’de 2015 yılında BİST sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan firmalar liste halinde verilmektedir.

Tablo.2: 2015 yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Firmalar

2015 YILI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNE DAHİL OLAN FİRMALAR			
1	Akbank T.A.Ş.	16	Saf Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.
2	Aksa Enerji Üretim A.Ş.	17	T. Sinai Kalkınma Bankası A.Ş.
3	Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş.	18	TAV Havalimanları Holding A.Ş.
4	Arçelik A.Ş.	19	Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.
5	Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	20	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
6	Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	21	Tüpraş- Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
7	Coca-Cola İçecek A.Ş.	22	Türk Hava Yolları A.O.
8	Doğuş Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş.	23	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
9	Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.	24	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
10	Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	25	Türkiye İş Bankası A.Ş.
11	Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.	26	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O
12	Koç Holding A.Ş.	27	Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.
13	Migros Ticaret A.Ş.	28	Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
14	Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.	29	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
15	Petkim Petrokimya Holding A.Ş.		

Koyu Yazılan firma isimleri geçen dönem endekste bulunan firmalarıdır.

Kaynak: (www.fortuneturkey.com, 2015)

2015 yılında geçen listede yer alan 15 firmaya ek olarak 14 firma daha eklenmiş ve liste toplamda 29 firmanın bulunduğu bir yapıya dönüşmüştür. 2016 yılında ise endekse dahil olan firma sayısı 43 sayısına ulaşmıştır. Tablo.3’de 2016 Yılında BİST sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan firmaların listesi verilmektedir.

Tablo.3: 2016 Yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Firmalar

2016 YILI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNE DAHİL OLAN FİRMALAR			
1	ADEL KALEMCİLİK	23	PETKİM
2	AKBANK	24	SABANCI HOLDİNG
3	AKSA ENERJİ	25	SAF GMYO
4	ANADOLU EFES	26	ŞİŞE CAM
5	ARÇELİK	27	T. HALK BANKASI
6	ASELSAN	28	T.S.K.B.
7	BRİSA	29	TAT GIDA
8	COCA COLA İÇECEK	30	TAV HAVALİMANLARI
9	DOĞAN HOLDİNG	31	TEKFEN HOLDİNG
10	DOĞUŞ OTOMOTİV	32	TOFAŞ OTO. FAB.
11	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	33	TÜPRAŞ
12	FORD OTOSAN	34	TÜRK HAVA YOLLARI
13	GARANTİ BANKASI	35	TÜRK TELEKOM
14	GLOBAL YAT. HOLDİNG	36	TÜRK TRAKTÖR
15	İŞ BANKASI	37	TURKCELL
16	İŞ GMYO	38	ÜLKER BİSKÜVİ
17	KOÇ HOLDİNG	39	VAKIFLAR BANKASI
18	KORDSA GLOBAL	40	VESTEL
19	MİGROS TİCARET	41	VESTEL BEYAZ EŞYA
20	NETAŞ TELEKOM.	42	YAPI VE KREDİ BANK.
21	OTOKAR	43	ZORLU ENERJİ
22	PEGASUS		

Kaynak: (Borsa İstanbul, 2016)

2016 yılında toplamda 43 firma BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer almayı hak kazanmıştır. 2017 yılında Endekste yer alan firmalar Tablo.4'de gösterilmektedir.

Tablo.4: 2017 Yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Firmalar

2016 YILI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNE DAHİL OLAN FİRMALAR			
1	AK ENERJİ	23	PETKİM
2	AKBANK	24	POLISAN HOLDING
3	AKSA ENERJİ	25	SABANCI HOLDING
4	ANADOLU EFES	26	SİSE CAM
5	ARCELİK	27	SODA SANAYİİ
6	ASELSAN	28	T. HALK BANKASI
7	BRİSA	29	T.S.K.B.
8	CIMSA	30	TAT GIDA
9	COCA COLA İÇECEK	31	TAV HAVALİMANLARI
10	DOĞAN HOLDING	32	TEKFEN HOLDING
11	DOĞUŞ OTOMOTİV	33	TOFAŞ OTO. FAB.
12	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	34	TUPRAS
13	FORD OTOSAN	35	TURK HAVA YOLLARI
14	GARANTİ BANKASI	36	TURK TELEKOM
15	İS BANKASI	37	TURK TRAKTOR
16	KOC HOLDING	38	TURKCELL
17	KORDSA GLOBAL	39	ULKER BİSKÜVİ
18	LOGO YAZILIM	40	VAKIFLAR BANKASI
19	MİGROS TİCARET	41	VESTEL
20	NETAŞ TELEKOM.	42	VESTEL BEYAZ EŞYA
21	OTOKAR	43	YAPI VE KREDİ BANK.
22	PEGASUS	44	ZORLU ENERJİ

Kaynak: (Borsa İstanbul, 2017)

2017 yılında BİST Sürdürülebilirlik endeksinde 44 firma yer almaktadır. 2018 yılı için ise değerlendirme listesi yayınlanmış ve bu liste içerisinde sürdürülebilirlik performansı endeks kriterlerini sağlayanlar 2018 yılı için BİST Sürdürülebilirlik endeksine dâhil edilecektir. Tablo.5’de 2018 yılı için değerlendirmeye tabi olacak firmalar listelenmektedir.

Tablo.5: 2018 Yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Değerlendirmeye Alınan Firmalar

2018 YILI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİ DEĞERLENDİRMESİNE DÂHİL OLAN FİRMALAR			
1	AFYON CIMENTO	37	KOC HOLDING
2	AK ENERJİ	38	KORDSA TEKNİK TEKSTİL
3	AKBANK	39	KOZA ALTIN
4	AKSA	40	KOZA MADENCİLİK
5	AKSA ENERJİ	41	LOGO YAZILIM
6	ALARKO HOLDING	42	MIGROS TİCARET
7	ANADOLU CAM	43	NET HOLDING
8	ANADOLU EFES	44	NETAS TELEKOM.
9	ANEL ELEKTRİK	45	OTOKAR
10	ARCELİK	46	PEGASUS
11	ASELSAN	47	PETKİM
12	AYGAZ	48	POLİSAN HOLDING
13	BESİKTAS FUTBOL YAT.	49	SABANCI HOLDING
14	BİM MAGAZALAR	50	SASA POLYESTER
15	BİZİM MAGAZALARI	51	SEKERBANK
16	BRISA	52	SİSE CAM
17	CİMSA	53	SODA SANAYİİ
18	COCA COLA İÇECEK	54	T. HALK BANKASI
19	DOĞAN HOLDING	55	T.S.K.B.
20	DOĞUS OTOMOTİV	56	TAT GIDA
21	ECZACIBASI İLAC	57	TAV HAVALİMANLARI
22	EMLAK KONUT GMYO	58	TEKFEN HOLDING
23	ENKA İNŞAAT	59	TOFAS OTO. FAB.
24	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	60	TRAKYA CAM
25	FORD OTOSAN	61	TUPRAS
26	GARANTİ BANKASI	62	TÜRK HAVA YOLLARI
27	GLOBAL YAT. HOLDING	63	TÜRK TELEKOM
28	GOLTAS CIMENTO	64	TÜRK TRAKTOR
29	GOZDE GİRİŞİM	65	TÜRKCELL
30	GÜBRE FABRİK.	66	ÜLKER BİSKUVİ
31	HURİYET GZT	67	VAKIFLAR BANKASI
32	İHLAS HOLDING	68	VESTEL
33	İPEK DOĞAL ENERJİ	69	VESTEL BEYAZ EŞYA
34	İS BANKASI	70	YAPI VE KREDİ BANK.
35	KARDEMİR	71	ZORLU ENERJİ
36	KİLER GMYO		

Kaynak: (Borsa İstanbul, 2018)

2018 yılında endekse dâhil edilmek üzere değerlendirmeye 71 firma alınmış ve bu firmalar arasında sürdürülebilirlik düzeyi en yüksek olan firmalar endekse dâhil edilecektir.

Endekse başvuruda bulunan ve değerlendirmeye alınacak olan firmaların EIRIS (Ethical Investment Research Services Limited) tarafından “kamuya açık” bilgileri değerlendirilmektedir. Değerlendirme kapsamına firmaların çevre, biyoçeşitlilik, iklim değişikliği, yönetim kurulunun yapısı, rüşvetle mücadele, insan hakları, tedarik zinciri, sağlık ve güvenlik hassasiyetleri dâhil edilmektedir. Bu kriterler

kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda BİST Sürdürülebilirlik Endeksi oluşturulmaktadır (Borsa İstanbul, 2017, s. 6). İşletmelerin endekste yer alabilmeleri için endeks eşik değerini geçebilmeleri gerekmektedir (Borsa İstanbul, 2018).

BİST Sürdürülebilirlik endeksi, işletmelerin Türkiye ve Dünya’da önemli problemler arasında sayılan küresel ısınma, doğal kaynakların tükenmesi, su kaynaklarının azalması, sağlık, güvenlik, istihdam gibi meselelerin sürdürülebilirlik boyutuyla incelenmesini ve bu konuda aldıkları kararların ve uygulamaların bağımsız bir gölse gözlemlenmesini sağlamaktadır (Borsa İstanbul, 2018).

Endeksin işletmelere yönelik bir başka katkısı da işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını yerel ve uluslararası düzeyde kıyaslama şansını vermesidir. İşletmelere iyileştirme çalışmaları yapabilmeleri ve yeni hedefler belirleyebilmeleri adına bir performans değerlendirme aracı sunulmakta ve kurumsal şeffaflık ve hesap verebilirlik ile sürdürülebilirlik ile ilgili konularda risk yönetim sistemlerini geliştirme imkanı sağlanmaktadır. Bu gelişme işletmelere rekabet avantajı sağlayabilmektedir (Borsa İstanbul, 2018).

BİST Sürdürülebilirlik Endeksinin oluşturulması sadece paydaşların bilgilendirilmesi için değil bunun yanında işletmelerin finansal ve finansal olmayan performansları arasında bir ilişki ortaya çıkartmaktadır. Bu sayede işletmenin performans durumu ortaya konulup işletme sahiplerinin işletmelerinin artı ve eksi yönleri görmeleri sağlanmaktadır (Once, Onay, & Yeşilçelebi, 2015, s. 236). Firmaların BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alması için çevre, iklim değişikliği, insan hakları, tedarik zinciri, firma yönetim kurulunun yapısı, rüşvet, sağlık ve güvenlik gibi ana konulardan değerlendirilmelere tabi tutulmaları gerekmektedir. Bu değerlendirmelerden başarılı bir şekilde çıkan firmalar endeks içinde yer alır. Endekste yer alan firmalar sadece bir prestij unsuru kazanmazlar, bunun yanında risklerini ve fırsatlarını da etkin bir şekilde yönetebileceklerdir. Sürdürülebilirliklerini yüksek seviyede tutmak için çabalayan firmalar finansal piyasada da tercih edilen bir yapıya kavuşacaklardır. Firmaların kurumsal sürdürülebilirlik performansları piyasadaki hisse alıcıları tarafından da değerlendirilmekte ve bu sebeple firmaya büyük katkı sağlamaktadır (Çitak & Ersoy, 2016, s. 56).

2.3. Çevre Politikası

Bir ülkenin çevre politikası, çevre konusundaki geleceğe yönelik planları ve hedefleri olarak tanımlanmaktadır. Ülkenin çevreyi korumak adına aldığı tedbirler ve çevre sorunlarının çözümü ile ilgili ilkeler benimsemesi de çevre politikasının kapsamına girmektedir (Bayram Turan, Altıkat, & Ekmekyapar Torun, 2011, s. 34). Kamu ekonomisi çerçevesinde bakıldığında çevre sorunları negatif dışsal ekonomilere yol açmaktadır. Uluslararası ve ulusal boyutlarda kirliliğin ortaya çıkarttığı olumsuz etkilerin azaltılabilmesi için kamu otoritesi tarafından önlemler alınmadığı takdirde toprak, su ve hava gibi ortamlarda kalite düşüklüğü yaşanmakta ve bu olumsuzluktan en çok insanlar etkilenmektedir. Çevreye yönelik koruma politikaları da maddi destek mekanizmaları ile desteklenmediğinde yetersiz olmakta ve istenilen sonuçlara ulaşılamamaktadır (Biyar & Gök, 2014, s. 282,283). Avrupa Birliğinin önem gösterdiği bir alan olan çevre politikaları çevrenin korunmasında etkili bir çalışma alanı oluşturmaktadır.

Avrupa birliği bünyesinde çevre ile ilgili konular son dönemde yoğunlukla gündeme gelmektedir. 1970 yılında başlatılan Roma sürecinde çevre ile ilgili çözüm önerileri ilk kez dile getirilmeye başlanmıştır. Daha sonrasında ise çevre ile ilgili alınması gerekli olan önlemler uygulanması gereken politikalar, anlaşmalar, strateji belgeleri ve Çevre eylem programları ile süreç devam etmektedir. Avrupa Birliği’nin çevre politikasının kapsamı içerisinde kirliliği kaldırmak, azaltmak ve önlemenin yanında sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde aynı zamanda doğal kaynakların ekolojik dengeye zarar vermeden kullanılmasını sağlayıcı tedbirler almak için diğer sektörel politikalarla entegrasyonun sağlanmasının güvence altına alınmasını hedeflemekte olduğu görülmektedir (Erdem & Yenilmez, 2017, s. 91-92).

Avrupa birliği çevre politikasında temel anlayış olarak “tedbir alırken özen gösterme”, “kaynağında önleme”, ve “kirliten öder” ilkelerine göre bir yapı oluşturmaktadır. Avrupa birliğinin “önleme” anlayışında kirlilik oluşup ta zararlarını bertaraf etme yerine daha ortaya çıkmadan engelleme prensibine dayanır. Ancak önleme ilkesi sadece somut bir tehlikenin oluşmasından önce bir müdahale aracı olarak kullanılabilir. Eğer tehlike gerçeğe değil bilimsel bir belirsizliğe dayanmaktaysa burada

uygulanması gereken politika önleme yerine “özen gösterme-ihtiyat” ilkesi olmalıdır (Bayram Turan, Altıkat, & Ekmekyapar Torun, 2011, s. 34).

Avrupa birliğinin çevre politikasının kapsamında yer alan çevre sorunlarının çözümü ve tedbirler sayesinde bilinç düzeyinin artırılması ve çevresel tehdidin hem küresel hem de bölgesel ve uluslararası ortak çalışmalar sayesinde önüne geçmek adına 6 eylem programı hazırlanmıştır. Çevre eylem programları sadece Avrupa Birliği'nin çevre politikalarının hedeflerini belirlememektedir. Aynı zamanda bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan stratejik adımları da belirtmektedir. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan ilk dört çevre eylem programı, dörder yıllık bir dönemi kapsamaktadırlar. İlk dört eylem planının ana teması *kirliliğin önlenmesi* olarak belirlenmiştir. Beşinci eylem planının ana teması *sürdürülebilir kalkınma ve sorumluluk paylaşımı* altıncı çevre planının teması ise *çevre:2010 geleceğimiz tercihimiz* olarak belirlenmiştir (Çokgezen, 2007, s. 93). Yedinci eylem programının ana teması ise *Gezegimizin sınırları içinde daha iyi yaşamak* olarak belirlenmiştir. Yedinci eylem planının öncelikli hedefleri şunlardır:

- İklim Değişikliği
- Doğa ve Biyolojik Çeşitlilik
- Çevre ve Sağlık
- Doğal Kaynaklar ve Atıklar

Yedinci eylem programı 2020 yılına kadar olan süreçte Birliğin öncelikli hedeflerini ortaya koyarak 2050 yılında ortaya çıkacak esas sorunlara yönelik uzun vadeli bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir. Program *gezegenin sınırları içinde daha iyi yaşamak* sloganıyla yayınlanmıştır. Programda üç tane ana hedef belirlenmiştir (Euro Union, 2016):

- Birliğin doğal sermayesinin korunması ve gelişiminin sağlanması
- Birlik içindeki kaynak kullanımının daha yeşil, rekabetçi ve verimli bir hale getirilip düşük karbon ekonomisine geçişin sağlanması
- Birlik vatandaşlarının çevresel ve sağlık risklerinden korumak

Ayrıca belirlenen hedefleri *etkinleştiriciler* adıyla adlandırılan dört temel yapı da desteklemektedir:

- Mevzuatın daha iyi uygulanmasının sağlanması
- Gelişmiş bir bilgi tabanı oluşturarak daha kaliteli bilgiye sahip olmak
- Çevre politikaları ve iklim politikaları için daha akıllı yatırımlara yoğunlaşmak
- Birliğin diğer politikaları ile çevresel politikaların tam olarak entegrasyonunun sağlanması

Programın tamamlanması için ek olarak iki yatay öncelik hedefi daha bulunmaktadır:

- Birlik kapsamındaki şehirlerin daha sürdürülebilir yerler olmalarını sağlamak
- Birliğin uluslararası çevresel ve iklimsel problemlerini daha etkin bir şekilde ele alabilmesine katkıda bulunmaktır.

Yukarıda ortaya konulan dokuz hedef çerçevesinde hem bölgesel hem de uluslararası alanda çevresel bozukluklara karşı bir eylem planı oluşturulmuş ve bu plan kapsamında doğal hayata zarar veren bozuklukların önlenmesine yardımcı olmak için çalışmalar yapılmaktadır.

Çalışmanın ana kriteri olan GRI G-4 standartları da ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda bir sürdürülebilirlik raporu hazırlamak için ortaya konulmuş olan standartları belirtmektedir. Bulgular kısmında GRI G-4 standartları ayrıntılı bir şekilde incelenerek araştırmaya dahil edilen firmalar bazında bir incelemeye tabi tutulacaktır.

2.4. Literatür Çalışmaları

Kurumsal sürdürülebilirlik son dönemde yoğun bir şekilde çalışmalara konu olmaya başlayan bir konu durumundadır. Bu sebeple kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalar yeni yapılacak çalışmalara yol

göstererek daha derin çalışmaların yapılmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle geleneksel yönetim sistemlerinin eksik kalan taraflarının kurumsal sürdürülebilirlik ile tamamlanarak uzun vadede ekonomik, sosyal ve çevresel yönden kazanımların elde edilmesi birçok sektörde kurumsal sürdürülebilirliğin önemini daha da artırmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı literatürde farklı sektörlerde ve farklı boyutlarda incelenmektedir.

Kuşat (2012), yapmış olduğu çalışmada sürdürülebilir kalkınmanın günlük hayatta uygulama alanı bulmasında işletmelerin rolünü incelemiştir. Sonuç olarak ise kurumsal sürdürülebilirlik kavramının bir kültür olarak işletme bünyesine yerleştirilmesi sayesinde işletmelerin yaşam sürelerinin uzayacağına ve bu sayede ekonomiye büyük katkılar sağlayacağına ulaşmıştır (Kuşat, 2012, s. 227,239).

Kurnaz ve Kestane (2016) yapmış oldukları çalışmada Türkiye’de Borsa İstanbul BİST Sürdürülebilirlik Endeksine kote olan işletmelerin sürdürülebilirliklerini ekonomik açıdan kurumsal sürdürülebilirlik ve yatırımcı ilişkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan çalışmanın sonuçlarında BİST Sürdürülebilirlik endeksine kote olan işletmelerin finansal performanslarındaki gelişmelere bağlı olarak yatırımcıların yönelmelerinin ilişkili olduğu ve sürdürülebilirlik endeksinde bulunan işletmelerin ekonomik yönden kurumsal sürdürülebilirliklerinin sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe katkısının olabileceği belirlenmiştir (Kurnaz & Kestane, 2016, s. 278,297).

Swarnapali (2017) yapmış olduğu literatür çalışmasında 2002 ve2016 yılları arasında çıkmış olan muhasebe, işletme ve yönetim ile ilgili dergilerde kurumsal sürdürülebilirlik gelişimini ve ilgili konu ile ilgili yeni gelişmeleri özetlemektedir. Yaptığı çalışmada kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramlarının birbirleri yerine kullanıldığını tespit etmiştir (Swarnapali, 2017).

Mucan, Kayabaşı ve Madran (2016)’ın yaptıkları çalışmada İşletme yöneticilerinin sürdürülebilirlik algıları çevresel sürdürülebilirlik boyutuyla incelenmiş ve bir vaka analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda uygulama yapılan kurumsal iş ahlakı, dezavantajlı gruplar, çevresel sürdürülebilirlik verimli enerji kullanımı alanlarına yönelik uygulamaların bulunduğu tespit edilmiştir (Mucan, Kayabaşı, & Madran, 2016, s. 57,68).

Bieker (2002) Kurumsal sürdürülebilirlik kavramını balance scorecard ile incelemiş ve geleneksel yönetim anlayışının ekonomik bakış açısının kısa vadeli karlı olabilirken uzun vade de başarısız sonuçlar doğuracağına odaklanmıştır. Geleneksel yönetimin aksine ekonomik, sosyal ve çevresel bakış açısının uzun vadede başarı getirebileceği sonucuna ulaşmıştır (Bieker, 2002, s. 2,18).

Ballou ve Heitger (2005) yaptıkları çalışmalarında kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarının Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesine göre yapıldığı durumları incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda kurumsal sürdürülebilirliğin paydaşlarla ilgili risk yönetimlerinde ve işletmenin performans ölçümlerinde büyük etkilere sebep olduğuna ulaşmışlardır (Ballou & Heitger, 2005, s. 1,14).

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın ana problemi BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde bulunan firmaların ve bulunmayan firmaların çevresel duyarlılık olarak aralarında bir farkın olup olmaması sorusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu problem çerçevesinde araştırmaya konu olan firmaların çevresel duyarlılıkları karşılıklı olarak incelenerek bir sonuca ulaşılabilecektir. Bu sebeple firmalar arasında bir bakış açısı farkı ve seçilen kriter farkı olup olmadığı belirlenecektir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı BİST Sürdürülebilirlik Endeksi içinde ve dışında bulunan firmaların uyguladıkları çevresel faaliyetlerin ne oranda sürdürülebilirlik raporlarına yansımaları tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda endekse dahil olan firmalar ile dahil olmayan fakat sürdürülebilirlik raporu olan firmalar karşılaştırılacak ve endeks içi ve dışı arasındaki farklar belirlenecektir. Aynı zamanda sektörel bir analiz yapılarak sektörler arasındaki çevresel duyarlılıklar ve raporlara yansıma düzeyi belirlenebilecektir.

3.3. Araştırmanın Katkısı

Çalışma kurumsal yönetimi dikkate alan hisse senedi müşterilerine çevresel yönden firmaların dikkate aldıkları noktaları göstermeleri açısından önemlidir. Bu çerçevede belirlenen kriterlerin ne oranda raporlara yansdığı ve borsadaki firmaların ne oranda çevreye duyarlı oldukları hisse senedi müşterilerinin dikkatle inceledikleri ve firmaları kıyaslama yaparken kullandıkları önemli bir kriterdir. Bu noktadan hareketle hisse senedi müşterilerine yönelik olarak seçim kriterlerinden çevresel duyarlılık noktası daha net bir biçimde ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.4. Araştırma Yöntemi

Araştırma işletmelerin çevresel duyarlılıklarının tespit edilmesine yöneliktir. Araştırmanın verileri ikincil verilerden elde edilmiştir. Bu amaçla verileri, işletmelerin hazırlayıp kendi sitelerinden ve www.kurumsalsürdürülebilirlik.com internet sitesinden halka açık olarak yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları verileri oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemini "*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*" şeklinde ifade etmek mümkün olacaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 39). Nitel araştırma yöntemlerinden ise içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler karşılaştırmalı bir içerik analizine tabi tutularak firmaların çevresel duyarlılıkları ve hangi noktada bu duyarlılıkları raporlara aktardıkları incelenmiştir. İçerik analizi ile ilk başta gözlemlenemeyen bazı gizli noktaların tespit edilmesi amaçlanır. İçerik analizinde çalışma yürütücüsünün etkisi olmadan materyallerin objektif bir değerlendirme ile oluşturulması hedeflenir (Kurtuluş, 2010, s. 50-51).

Araştırma kapsamına endeks içinden ve endeks dışından sürdürülebilirlik raporları bulunan ve raporlama tekniği olarak GRI G-4 standartlarını benimsemiş işletmeler dahil edilmiştir. Belirtilen standartlara endeks içerisinde toplam 44 firma içerisinde 17 firma ve son dönemde (2014,2015 ve 2016 yılları) sürdürülebilirlik raporu hazırlayan ve endeks dışında olan 25 firmadan GRI G-4 standardında rapor hazırlamış olan 22 firma dahil edilmiştir. Belirtilen endeks içindeki 17 firma ve endeks dışındaki 22 firma GRI G-4 raporlama standartlarının belirlemiş olduğu 34 ifade yönünden çevresel boyutlarla karşılaştırmalı bir analize tabi tutulacaktır. Firmaların çevresel duyarlılık konusundaki farklılıkları GRI G-4 raporunun kriterleri sayesinde net bir şekilde görülebilmektedir.

4. BULGULAR

Çalışmanın kapsamına giren endekse dahil olan 17 firma ile endeks dışındaki 22 firma GRI G-4 raporlama standardının belirlediği 34 kriter yönüyle incelenmiştir. İncelemede rapor sonunda indeks olan firmaların bilgilerine indekslerden ulaşılmış, olmayanların ise rapor içerisinde bulunan ilgili çevre bölümlerinden yardım olarak bir analiz gerçekleştirilmiştir. Analiz ile elde edilen bulgular bu bölümde incelenecektir. Daha öncesinde ilgili firmalar ile ilgili temel bilgiler paylaşılacaktır.

4.1. Araştırma Kapsamına Alınan Firmaların Genel Özellikleri

Bu bölümde ilgili firmalar içinde bulunduğu sektör, kuruluş yılı gibi bilgilere yer verilecektir. BİST sürdürülebilirlik endeksi verilerine göre araştırmaya katılan firmaların endekse dahil olma durumları Tablo.6'da bulunmaktadır.

Tablo.6: Araştırmadaki Firmaların Sürdürülebilirlik Endeksine Dahil Olma Durumu

	SAYI	YÜZDE
ENDEKSE DAHİL OLAN FİRMA SAYISI	17	43,58
ENDEKSE DAHİL OLMAYAN FİRMA SAYISI	22	56,41
TOPLAM	39	100.00

Tablo.6'nın verilerine göre araştırmaya konu olan firmaların 17 tanesi (%43,58) sürdürülebilirlik endeksi içinde bulunurken geri kalan 22 tane firma ise (%56,41) endeks içinde bulunmamaktadır.

Araştırma içinde bulunan firmaların sektörel dağılımları, kuruluş yıllarına göre dağılım ve çalıştırdıkları personel sayılarına ilişkin veriler Tablo.7’de bulunmaktadır.

Tablo.7: Araştırmaya Katılan Firmaların Genel Özellikleri

ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLEN FİRMALARIN ÖZELLİKLERİ					
SEKTÖREL DAĞILIM			KURULUŞ YILINA GÖRE DAĞILIM		
SEKTÖR	SAYISI	YÜZDE	YILLAR	SAYISI	YÜZDE
FİNANSAL HİZMETLER	3	7,7	1900-1950 ARASI	8	20,51
HAVACILIK	1	2,6	1951-1975 ARASI	13	33,33
KİMYA	2	5,1	1976-2000 ARASI	15	38,46
ENERJİ	5	12,8	2001-2018 ARASI	3	7,69
GIDA	1	2,6	Toplam	39	100
HOLDİNG	7	17,9	FİRMANIN PERSONEL SAYISI		
TELEKOM	1	2,6	KRİTER	SAYISI	YÜZDE
İNŞAAT	2	5,1	1-250 ARASI	6	15,39
LOJİSTİK	1	2,6	251-500 ARASI	8	20,51
DİĞER	16	41	501-1000 ARASI	3	7,69
			1001-5000 ARASI	8	20,51
Toplam	39	100	5001-10.000 ARASI	5	12,82
			10.001 VE ÜZERİ	9	23,07
			Toplam	39	100

Kurumsalsürdürülebilirlik.com web sitesinin sektör ayrımı kaynak alınarak yapılan dağılım sonuçlarına göre araştırmaya dahil edilen firmaların 16 tanesi (%41,00) diğer kategorisinde gösterilmiş ve plastik, ticaret, inşaat ve benzeri sektörlerde buldukları tahmin edilmektedir. Sektör olarak ikinci sırada ise 7 adet ile holding olan firmalar takip etmektedir. Enerji sektörüne dahil edilen firma sayısı ise 5’dir. Tablo.7’nin kuruluş yıllarına göre verdiği bilgilere dayanarak kuruluş yılı 1976-2000 arasında bulunan firmaların sayısı 15 (% 38,46) ile en fazla firmanın bulunduğu grup olma özelliğindedir. Firmaların internet sitelerinden alınan bilgilere göre araştırmaya katılan firmaların en önce kurulmuş olanı 1901 yılında kurulmuştur. Araştırma kapsamındaki firmaların çalıştırdıkları personel sayısına ilişkin veriler ışığında en fazla firmanın girdiği grup 9 firmanın bulunduğu 10.000 ve üzeri personel çalıştırılan gruptur. İnternet sitelerinden alınan bilgilere göre bir firmanın personel sayısı 91.000’dir ve bu firma holding grubuna dahil edilmiştir.

4.2. Analize İlişkin Bulgular

Çalışmanın amacı doğrultusunda incelenmek üzere seçilen firmaların sürdürülebilirlik raporları GRI G-4 raporlama tekniklerinin belirlediği 34 kriter çerçevesinde incelenmiş ve raporlarda indeks bulunan firmaların indeks kısmından yararlanılarak, olmayan firmaların ise rapor içerisinde sundukları bilgilerden yararlanarak çevresel kriterlerin kaç tanesi ile ilgili çalışmalarının olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kısımda elde edilen bulgular sıralanacaktır.

GRI-G4 raporlama kriterlerinin sürdürülebilirlik raporlarında yer alma sayısı olarak bir dağılım oluşturulduğunda Tablo.8 verileri elde edilmektedir.

Tablo.8: GRI-G4 Kriterlerinin Sürdürülebilirlik Raporlarında Yer alma Dağılımı

GRI-G4 RAPORLAMA KRİTERLERİ	ENDEKSTEKİ FİRMALAR	ENDEKSTE OLMAYAN FİRMALAR	BÜTÜN FİRMALAR
MALZEMELER			
G4-EN1	2	7	9
G4-EN2	2	6	8
ENERJİ			
G4-EN3	15	20	35
G4-EN4	2	6	8
G4-EN5	9	8	17
G4-EN6	13	11	24
G4-EN7	7	9	16
SU			
G4-EN8	14	11	25
G4-EN9	7	4	11
G4-EN10	9	4	13
BIYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK			
G4-EN11	6	3	9
G4-EN12	4	5	9
G4-EN13	5	4	9
G4-EN14	2	2	4
EMİSYONLAR			
G4-EN15	15	9	24
G4-EN16	13	11	24
G4-EN17	6	5	11
G4-EN18	9	7	16
G4-EN19	15	7	22
G4-EN20	2	1	3
G4-EN21	6	4	10
ATIK SU VE ATIKLARI			
G4-EN22	9	6	15
G4-EN23	13	17	30
G4-EN24	1	5	6
G4-EN25	1	4	5
G4-EN26	6	6	12
ÜRÜN VE HİZMETLER			
G4-EN27	12	9	21
G4-EN28	5	3	8
UYUM			
G4-EN29	9	8	17
NAKLİYE			
G4-EN30	5	17	22
GENEL			
G4-EN31	12	6	18
TEDARİKÇİNİN ÇEVRESEL BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ			
G4-EN32	6	5	11
G4-EN33	2	3	5
ÇEVRESEL ŞİKAYET MEKANİZMALARI			
G4-EN34	1	5	6

Tablo.8 verilerine göre endeks içinde olan firmalar ile endeks dışında olan firmaların 34 kriterden hangisini seçerek raporlarında yayında buldukları görülmektedir. Buna göre bütün firmaların seçimleri dikkate alındığında en yüksek tercih ve raporlarda ifade edilen kriterin *Enerji* unsurunun içinde

olan G4-En3 (*Kuruluş İçindeki Enerji Tüketimi*) seçeneği olduğu görülmektedir. Bu sonuç çoğu firmanın ve firmaların paydaşlarının en önemli gördükleri noktanın enerji tüketimi olduğunu göstermektedir. Endeks içindeki 15 firma ve endeks dışındaki 20 firma kuruluş içindeki enerji tüketimine raporlarında yer vermektedir. İkinci sırada raporlarda yer verilen kriter ise *Atık Su Ve Atıklar* unsurunda yer alan G4-EN23 (*Tür ve Bertaraf Yöntemine Göre Toplam Atık Ağırlığı*) seçeneğidir. Bu seçeneğin atık kontrolü ve bertaraf politikalarının firmalar ve paydaşlar tarafından ne kadar önemli görüldüğünü göstermektedir. Endeks içindeki 13 firma ve endeks dışındaki 17 firma bu seçeneğe raporlarında yer vererek atık politikalarının önemine işaret etmişlerdir. Raporlarda en çok yer alan üçüncü seçenek ise *Su* unsurunda yer alan G4-EN8 (*Kaynak Bazında Toplam Su Çekimi*) seçeneğidir. Bu seçim endeks içindeki firmaların 14 tanesinde ve endeks dışındaki firmaların 11 tanesinde bulunmaktadır. Firmalar su tüketiminin azaltılmasına ya da dikkatli bir su tüketimine üçüncü sırada önem vermektedir.

Endeks içindeki firmaların en çok yer verdikleri seçenek genele uyum göstererek *Enerji* unsuru içindeki G4-EN3 (*Kuruluş İçindeki Enerji Tüketimi*) seçeneğinin yanında *Emisyon* unsuru içindeki G4-EN15 (*Doğrudan Sera Gazı (GHG) Emisyonları (Kapsam 1)*) ve G4-EN19 (*Sera Gazı (GHG) Emisyonlarının Azaltılması*) seçenekleri de 15 firma tarafından sürdürülebilirlik raporları içerisine dahil edilmiş ve bu alanlarda da çalışmalar yapılmıştır. Endeks dışındaki firmaların en çok dahil ettikleri seçeneklerden birincisi genel seçime uygun olarak *Enerji* unsuru içindeki G4-EN3 (*Kuruluş İçindeki Enerji Tüketimi*) seçeneğidir ve bu seçenek 20 firmanın sürdürülebilirlik raporunda yer almıştır. Bu sayıyı takiben 17 firmanın raporunda yer verdiği seçenekler ise *Atık Su Ve Atıklar* unsurunun G4-EN23 (*Tür ve Bertaraf Yöntemine Göre Toplam Atık Ağırlığı*) seçeneği ve *Nakliye* unsurunda yer alan G4-EN30 (*Ürünlerin ve Kuruluşun Faaliyetlerine İlişkin Diğer Mal ve Malzemelerin Nakliyesinin ve Kuruluşun İşgücü Üyelerinin Taşınmasının Belirgin Çevresel Etkileri*) seçeneği yer almaktadır.

Bu analiz sonucunda endeks içindeki firmaların dikkate alarak raporlarında yer verdikleri kriterler ile endeks dışındaki firmaların raporlarında yer verdikleri kriterlerin enerji tüketimi dışında farklı özellikler gösterdiği sonucu çıkartılabilmektedir. Özellikle endeks içindeki firmalar emisyonlara dikkat ederken endeks dışındaki firmalar ise atık politikalarına ve ürünlerin nakliye aşamasındaki çevresel etkilerine daha çok önem vermektedirler.

Firmaların raporlama içerisinde sundukları çevresel kriterlerin unsur bazında değerlendirilmesi Tablo.9'da gösterilmektedir.

Tablo.9: Firmaların Unsur Bazında Raporlarda Bulunma Durumu

GRI-G4 Raporlama Unsurları		UNSUR İÇİNDEKİ MADDELERİN TOPLAM SEÇİLME SAYISI		
		ENDEKSTE OLAN FİRMALAR TARAFINDAN SEÇİLEN MADDELER TOPLAMI	ENDEKSTE OLMAYAN FİRMALAR TARAFINDAN SEÇİLEN MADDELER TOPLAMI	TOPLAM
1	MALZEMELER (2 MADDE)	4	13	17
2	ENERJİ (5 MADDE)	46	54	100
3	SU (3 MADDE)	30	19	49
4	BİYOÇEŞİTLİLİK (4 MADDE)	17	14	31
5	EMİSYONLAR (7 MADDE)	66	44	110
6	ATIK SU VE ATIKLARI (5 MADDE)	30	38	68
7	ÜRÜN VE HİZMETLER (2 MADDE)	17	12	29
8	UYUM (1 MADDE)	9	8	17
9	NAKLİYE (1 MADDE)	5	17	22
10	GENEL (1 MADDE)	12	6	18
11	TADARİKÇİNİN ÇEVRESEL BAKIMDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (2 MADDE)	8	8	16
12	ÇEVRESEL ŞİKÂYET MEKANİZMALARI (1 MADDE)	1	5	6
TOPLAM SEÇİLEN MADDE SAYISI		245	238	483

Tablo.9’da gösterilen bilgilere dayanarak firmaların en çok *Emisyonlar* ile ilgili maddeleri raporlarında yer verdiklerini söylemek mümkündür. *Emisyonlar* unsurunda yer alan 7 kriter farklı miktarlarda olmak kaydıyla 110 kere firmaların raporlarında bulunmaktadır. *Enerji* unsurunda yer alan 5 kriter ise farklı tekrarlar ile 100 farklı seçimde ortaya çıkan firma raporlarında yer almaktadır. Bu sonuçlar araştırmaya katılan firmaların emisyonlara ve enerji konularına diğer konulara oranla daha fazla duyarlı olduklarını göstermektedir. Endeks içi ve endeks dışı ayrımına odaklandığımızda ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Kriterlerin raporlarda bulunma miktarları neredeyse yakın oranlarda endeks içi(%46 enerji- %60 emisyonlar) ve endeks dışı(%54 enerji - %40 emisyonlar) şeklinde dağılım göstermektedir. Endeks içindeki firmaların Emisyonlara daha fazla duyarlı oldukları, endeks dışındaki firmaların ise Enerji unsuruna daha fazla duyarlı oldukları sonucu elde edilen verilere dayanarak ifade edilebilmektedir. Devam eden seçimlerde ise Atık Su ve Atıklar unsuru ile Su unsurunun barındırdıkları kriterlerin raporlarda bulunma sayıları da yüksek olarak görülmektedir. Bu gösterge sayesinde firmaların atık kontrolü ve su ile ilgili çalışmalarda buldukları ve bu yapılan faaliyetleri raporlarında belirttikleri çıkarımı yapılabilmektedir.

Bu analizin devamında sektörel bazda bir analiz daha yapılarak hem endeksi içi-dışı ayrımı daha net hale getirilecek hem de firmaların hangi seçeneklere önem verdikleri görülmüş olacaktır.

Tablo.10’da araştırmaya alınan firmaların sektörlerine göre yapılan ayırım sonucu oluşan 10 sektör ile raporlarında hangi kriterlere yer verdiklerine yönelik bulunan bulgular belirtilmektedir.

Tablo.10: Sektörel Bazda Raporlarda Bulunan Kriterler

GRI-G4 RAPORLAMA										
	FINANSAL	GIDA	ENERJİ	HAVACILIK	HOLDING	İNŞAAT	KİMYA	LOJİSTİK	TELEKOM	DİĞER
KRİTERLERİ										
MALZEMELER										
G4-EN1		1	2			1	1			4
G4-EN2			2			2	1			3
ENERJİ										
G4-EN3	3	1	5	1	6	2	2	1		14
G4-EN4	2		2		2	1		1		
G4-EN5	2	1	3	1	3	1		1		5
G4-EN6	2	1	4		7	2		1	1	6
G4-EN7	3		2	1	5	1	1	1		3
SU										
G4-EN8	1	1	3	1	5	2		1	1	9
G4-EN9			2	1	3	1		1		3
G4-EN10		1	2	1	3	2		1		3
BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK										
G4-EN11			3		3	1				2
G4-EN12			2		3	1				3
G4-EN13			1	1	4	2				1
G4-EN14	1		1		1	1				1
EMİSYONLAR										
G4-EN15	3	1	3	1	5	2	2		1	6
G4-EN16	3	1	4	1	5	1	1		1	7
G4-EN17	3		1	1	3	1	1			1
G4-EN18	3	1	2	1	4	2		1		2
G4-EN19	2	1	5	1	5	2		1	1	3
G4-EN20	2		1							
G4-EN21	2	1	2		1	2	1			1

Tablo.10: Sektörel Bazda Raporlarda Bulunan Kriterler (Devamı)

GRI-G4 RAPORLAMA KRİTERLERİ	FINANSAL	GIDA	ENERJİ	HAVACILIK	HOLDİNG	İNŞAAT	KİMYA	LOJİSTİK	TELEKOM	DİĞER
ATIK SU VE ATIKLARI										
G4-EN22		1	3	1	6	2		1		1
G4-EN23		1	4	1	7	2	2	1	1	11
G4-EN24			2		1			1		2
G4-EN25		1	1		2			1		1
G4-EN26	1		2		4	2		1		1
ÜRÜN VE HİZMETLER										
G4-EN27	2		4	1	5	2		1		5
G4-EN28	3		2			1				3
UYUM										
G4-EN29	2	1	2		5			1		5
NAKLİYE										
G4-EN30	1		3		1	1		1		4
GENEL										
G4-EN31	1	1	3	1	5	2				5
TEDARİKÇİNİN ÇEVRESEL BAKIMDAN DEĞERLENDİRİLMESİ										
G4-EN32	1		2		4					4
G4-EN33	1		1		1			1		1
ÇEVRESEL ŞİKAYET MEKANİZMALARI										
G4-EN34			1		3			1		1

Araştırmaya katılan firmalar kurumsal sürdürülebilirlik.com portalında yapılan sektörel dağılıma göre dağılımları yapıldığında 10 ayrı sektör ortaya çıkmaktadır. Bu sektörler içinde bulunan firmaların bir genelleme düşüncesi ile raporlarında buldukları çevresel kriterler göz önüne alınarak hangi kriterler raporlarda daha fazla yer almıştır? Sorusuna daha net bir cevap almak mümkün olabilecektir. Tablo.10 verileri ışığında Diğer isimli sektörde daha fazla (16 firma) bulunduğu için seçim yapan sayısı da yüksek görülmektedir. Sektörlere sıra ile bakıldığında Finans sektöründe toplam 3 firma bulunmaktadır. 3 firmanın seçimlerine göre çoğunluk firma Enerji ve Emisyon unsurları ile ilgili bilgileri raporlarında bulundurmaktadır. Gıda sektöründe bulunan 1 firma, çoğunlukla Emisyonlar unsurundaki kriterlerin üzerine odaklanmıştır. Enerji sektöründe yer alan 5 firma, çoğu unsurun kriterlerine raporlarında yer verse de Enerji ve Emisyonlar unsurlarında bir odaklanma olduğu görülmektedir. Havacılık sektöründe yer alan 1 firma, Emisyonlar unsuruna odaklanmış görülmektedir. Holding sektörü kapsamında yer alan 7 firma, Enerji sektöründe olduğu gibi çoğu unsura yönelik çalışmaları raporlarına aktarsa bile en yoğun çalışmaların Enerji ve Atık Su ve Atıklar unsurlarında olduğu görülmektedir. İnşaat sektöründe bulunan 2 firma, Enerji, Su ve Emisyonlar unsurlarında odaklanmaktadır. Kimya sektöründe yer alan 2 firma diğer sektörlerle göre GRI-G4 kriterlerinin çoğunu raporlarına yansıtamıştır. Odaklandıkları unsur ise Emisyonlar unsurudur. Lojistik sektöründe bulunan 1 firma Enerji, Su ve Atık Su ve Atıklar unsurlarındaki kriterleri raporlarında yansıtılmadılar. Telekom sektöründeki 1 firma kriterleri çok fazla yansıtamıştır. Diğer kategorisinde bulunan 16 firma ise en yüksek odaklanmayı Enerji, Su ve Emisyonlar unsurlarında göstermektedir.

Genel olarak firmaların odaklandıkları unsurlar ise sektörel bazda odaklanılan unsurların benzer çıkması doğaldır. Ancak burada elde edilen bilgi Telekom ve kimya gibi bazı sektörlerde çevresel kriterlerin çoğunu uygulamadığı yönündedir. Bu durum sektörel bazda çevreye önem verilmediği gibi bir bilgi ortaya çıkarabilir. Buradaki kısıt ise bu sektörlerden çok fazla örneklemin araştırmaya dahil edilememiş olmasıdır. Bu sebeple bir genelleme yapmanın imkanı yoktur. Diğer taraftan çoğu sektörde odaklanılan unsurlar Enerji, Su, Atık Su ve Atıklar ve Emisyon üzerinde odaklanmaktadır. Bu durum sektörler arasında da bir uyumun oluştuğuna dair bilgiler verebilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İşletmeler ekonomik hedefler ile kurulmaktadır. Ekonomik hedeflerine ulaşamayan firmalar uzun ömürlü olamama riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sebeple ekonomik hedefler firmalar için hayati fonksiyondadır. Fakat son dönemlerde ekonomik hedeflerin yanında farklı hedeflerde belirlenmeye başlandığı görülmektedir. Firmaların amaçları arasına son dönemlerde daha fazla girebilen sosyal ve çevresel hedefler bütün işletmeleri ve işletmeler ile yakından ilişkili olan pay sahibi ve paydaşları büyük oranda etkilemektedir. İşletmelerin sosyal sorumluluk kapsamında uygulamaya başladıkları bazı faaliyetler ile çevreye yönelik sorumluluklarını yerine getirmek için uygulamaya başladıkları bazı çevresel faaliyetler son dönemde işletmelerin sorumluluklarının ekonomik, sosyal ve çevresel olarak üç boyuta dönüştüğünü göstermektedir. Ekonomik sorumluluk işletmelerin kar amaçlı çalışmalara yönelmelerini sağlarken sosyal ve çevresel sorumluluk ise işletmeleri kar amaçlı çalışmanın yanında topluma karşı sorumlu davranmaya ve çevreye karşı bilinçli olmaya yöneltmektedir. Bu sebeple bir toplum içerisinde bulunan işletmenin sosyal ve çevresel sorumluluğu aslında işletmeden çok topluma olan faydası doğrultusunda incelenebilmektedir.

İşletme yöneticileri ve sahipleri ekonomik olan hedeflerini kendileri için, fakat sosyal ve çevresel olan hedeflerini ise toplumun ve gelecek nesillerin menfaatlerini göz önünde bulundurarak uygulamaktadırlar. Bu sebeple sosyal ve çevresel hedefler hem toplumun bugünü hem de gelecek nesillerin yaşamını garanti altına almanın bir gereği olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmada işletmelerin üçlü sorumlulukları çerçevesinde olan çevresel sorumluluklarının seviyesi ile ilgili bir inceleme oluşturulmuştur. Çevresel sorumluluk hem bugüne yönelik bazı çalışmaları kapsamakta hem de geleceğe miras bırakılacak olan doğa ve benzeri öğelerin korunmasına yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Çevresel değerlerin gelecek nesillerden ödünç alındığı düşüncesi ile firmalar artık çevreye olan olumsuz etkilerini ve dışsalılıklarını azaltmak için çeşitli adımlar atmaktadır. Bu adımlar genellikle kar amaçlı faaliyetlerden olmadığı için çevresel faaliyetlerin yapılması firmaların inisiyatifi ile gerçekleşse de son dönemde bu tür çalışmalara yoğun bir ilgi olduğu da literatür çalışmalarının ortaya koyduğu sonuçlardan biridir. Firmalar çevresel yönden gelişim gösterdikçe ekonomik yönden de bir gelişme göstermesi beklenen bir sonuç olarak kabul edilebilir. Bu sebeple çevresel projeler uzun dönemde karlı projeler sınıfında düşünülebilir.

Firmalar çevresel sorumluluklarını yerine getirme düzeyi olarak bazı kriterler çerçevesinde karşılaştırıldıktan sonra ortaya çıkan sonuçlar ve bazı öneriler bu kısımda yer alacaktır. Firmaların çevresel sorumluluklarını kıyaslama yapabilmek için GRI standartlarında oluşturulan G4 raporlama standardı çerçevesinde BİST Sürdürülebilirlik endeksi içindeki ve endeks dışındaki firmalar incelenmiş ve çevresel duyarlılıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bulgular ışığında 39 firma araştırmaya dahil edilmiş ve bu firmalar 10 ayrı sektörde inceleme imkanı bulunmuştur. Araştırmaya dahil edilen firmaların çevresel duyarlılıklarını ortaya koyarken GRI G-4 raporlama standardının belirlediği 34 ifade toplamda 12 unsur içerisinde incelenmiştir. Bulgulara göre endeks içinde ve endeks dışında bulunan firmaların çevresel duyarlılıklarını raporlara yansıtma düzeylerinde bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuç endeks içindeki firmalar ve dışındaki firmaların sektörel farklılıklarının bir etkisi olarak kabul edilmektedir.

Endeks içinde yer alan firmaların büyük çoğunluğu enerji konusunu raporlarına yansıtırken endeks dışındaki firmalarda da benzer bir seçim görülmektedir. Fakat ikinci önemli konularda farklılıklar görülmektedir. Endeks içindeki firmalar sera gazı salınımı konusunda yerine getirdikleri faaliyetleri raporlama yaparken endeks dışındaki firmalar ise atık suların bertaraf edilmesi konusuna ve nakliye esnasında ortaya çıkan çevresel etkilerin üzerine odaklanmaktadır. Bu sonuca göre endeks içindeki ve dışındaki firmalar enerji verimliliğine önem veren bir yapıya sahipken sektörel farklılıklardan dolayı raporlarda bulunan kriterler genel görünümde değişimler göstermekte ve endeks içindeki firmalar yasal zorunlulukların etkisiyle sera gazı emisyonlarını düşürücü önlemlere yer verirken endeks dışındaki firmalar ise atık sulara yönelik yapılan çalışmalara yer vermektedir.

Endeks içindeki ve endeks dışındaki firmaların en çok raporlarında yer alan maddelere ayrıntılı olarak bakıldığında en yüksek yer almanın kuruluş içindeki enerji tüketimi maddesi olduğu görülmektedir. Bu madenin en fazla yer alan madde olması hem endeks içindeki (endekse dahil olan 15 firma) hem de endeks dışındaki (endekste olmayan 20 firma) firmaların kuruluşlarındaki enerji tüketimine büyük önem

verdikleri ve enerji tasarrufu için gereken özeni gösterdikleri sonucuna ulaşılabilir. Raporlarda en çok belirtilen ikinci madde olan tür bertaraf yöntemine göre toplam atık ağırlığı maddesi ile endeks içindeki 13 firmanın ve endeks dışındaki 17 firmanın atık bertarafı ile ilgili çalışmalarını raporlarda belirttikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu maddenin içeriğinde yer alan bertaraf yöntemlerinden yeniden kullanım, geri dönüşüm, kompostlama, bütün geri kazanımlar, atık yönetimi, derin kuyu enjeksiyonu, gömme, işyerinde depolama ve kuruluşun belirlediği diğer bertaraf yöntemleri tamamen geleceğe yönelik olarak firmaların çevreye olan duyarlılıkları kapsamına alınabilir. Endeks içindeki firmalar bu maddelerin devamında 15. Madde olan doğrudan sera gazı emisyonları ve sera gazı emisyonlarının azaltılması maddelerine de yer vererek emisyon konusunda da önemli bir çalışma yapıldığı izlenimini vermektedirler. Ayrıca 8. Madde olan kaynak bazında toplam su çekimi maddesi de su tasarrufuna verilen önemi dile getirmiş durumdadır. Genel olarak endeks içindeki firmalara bakıldığında enerji, emisyon ve su tasarrufu konularına değinen raporlar hazırlamaktadırlar. Endeks dışındaki firmalar da 30. Madde olan ürünlerin ve kuruluşun faaliyetlerine ilişkin diğer mal ve malzemelerin nakliyesinin ve kuruluşun işgücü üyelerinin taşınmasının belirgin çevresel etkileri maddesini raporlarda buldukları görülmektedir. Bu durum endeks dışındaki firmalar ile endeks içindeki firmaların önemli farklılıklara odaklandıkları sonucuna götürmektedir. Çünkü endeks içindeki sadece 5 firma 30. Madde ile ilgili bilgi aktarımında bulunmaktadır.

Endeks içindeki firmaların raporlarında en az yer verdikleri maddelere bakmak gerekirse 24. Madde olan önemli ölçekte sızıntı ve döküntülerin toplam sayısı ve hacmi, 25. Madde olan Basel Sözleşmesi ek 1, 2, 3 ve 4 kapsamında tehlikeli kabul edilen nakil, ithal, ihraç veya ıslah edilmiş atıkların ağırlığı ve uluslar arası sevk edilmiş atıkların yüzdesi ve 34. Madde olan çevresel etkilerle ilgili olarak resmi şikayet mekanizmaları kanalıyla getirilmiş, yanıtlanmış ve çözümlenmiş şikayetlerin sayısı maddeleri sıralanabilir. Bu maddelere bakıldığında endeks içerisinde yer alan firmaların sektörel bazda bu maddeler ile ilgili çalışma yapmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Endeks dışındaki firmaların raporlarında en az yer verdikleri maddelere bakıldığında ise 20. Madde olan ozon tabakasını incelten madde emisyonları ve 14. Madde olan habitatları faaliyetlerden etkilenen alanlarda bulunan IUCN kırmızı liste türlerinin ve ulusal koruma listesi türlerinin soy tükenmesi risk seviyesine göre toplam sayısı maddesidir. Bu maddeler ışığında yine sektörel olarak endeks dışındaki firmaların bu tür programlarının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bulgular sektörel dağılımlar dikkate alınarak daha net sonuçlara ulaşmada katkı sağlayacaktır.

Bulgulardan elde edilen verilere göre finans sektöründe yer alan firmalar enerji verimliliği ve emisyon konularına odaklanmış görülmektedir. Gıda sektöründe yer alan firma ise emisyon odaklanmaktadır. Finans sektöründe olduğu gibi enerji sektöründe yer alan firmalar da enerji verimliliğine ve emisyon oranlarına odaklanmaktadır. Holding sektörüne dahil edilen firmalar enerji verimliliğine ve atık su ve atık konularına raporlarında yer vermektedirler. Bu sonuç enerji sektörü ile benzerlik göstermektedir.

Ortaya çıkan sektörel dağılımların gösterdiği durum dikkate alınırsa genel olarak bütün sektörlerde enerji verimliliği, sera gazı salınımı kontrolü ve emisyon yanında atık kontrolünün de dikkate alındığı ve firmaların bu alanlarda yoğun çalışmalar yaparak bu konuları raporlarda belirttikleri görülmektedir. Özellikle son dönemde su ve enerji verimliliğinin artırılması ile gelecek nesillere daha verimli bir dünya bırakma konusundaki ciddi adımlar firmaların bu konulara daha fazla önem verdikleri hakkında bir fikir ortaya çıkartabilmektedir. Bu bağlamda, endeks içindeki ve dışındaki firmaların her ikisinin de kurum içi enerji tüketimine dikkat ettikleri, emisyon değerlerine ve atık su kontrolüne önem verdikleri anlaşılabilir. Ancak çevresel yönden bazı eksiklerin de olduğu görülmektedir. Özellikle bio-çeşitlilik konusunda yeterince bilgin verilmemesi büyük bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Ayrıca su kaynaklarından kullanılan su sonucunda kaynakların ne oranda etkilendiği ile ilgili bilgilerinde çoğu firmada olmaması bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Bunun yanında çevresel etkilerle ilgili olarak resmi mekanizmalar kanalıyla getirilmiş, yanıtlanmış ve çözümlenmiş şikayetlerin sayısının raporlarda neredeyse hiç yer almaması da şikayetin olmaması ya da ilgilenilmemesi gibi iki sonuca sebep olmaktadır. Bu alanda yeterli bilgilerin olması gerekliliği de gözden kaçırılmamalıdır.

Şirketlere elde edilen bulgular sonucunda bazı önerilerde bulunması mümkündür. Bu kapsamda;

- Şirketlerin enerji verimliliği konularına gösterdikleri özenin yanında yenilenebilir enerji üretimi konusuna da dikkat etmeleri ve dış bağımlılığı azaltıcı en önemli gelişmelerden biri olan güneş ve rüzgar

enerjisinden elektrik üretmek gibi çeşitli verimli enerji üretim kollarında yenilikler ve çalışmalar olması hem şirketler hem çevre hem de toplum için büyük katkıları olan çalışmalardan biri olabileceği düşünülmektedir.

- Bio çeşitliliğe gerekli özenin gösterilmediği düşüncesi ile şirketlerin endemik tür korumaları, nesli tükenmekte olan canlıların korunmaları gibi konularda da çalışmalar yapıp raporlarda bu bilgileri kamuya açıklaması da gerektiği bildirilebilir.
- Gerekli önlemlerin alınmadığı durumların ve karşılığında resmi kuruluşlar tarafından caydırıcı amaçla verilen cezaların da raporlarda yer alması farklı firmalarında aynı hatalara düşmemesi yönüyle önemlidir.
- Sadece şirketin üretim tesisinde ortaya çıkan çevresel önlemlerin bildirilmesinin yanında tedarik zincirinde oluşabilecek problemlere karşı da alınan önlemlerin raporlara yeterli miktarda yansıtılması önemlidir.
- Üretim amacıyla kullanılan hammadde ve benzeri ürünlerin temin edildiği tedarikçilerin de aynı kriterleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu sebeple şirketler tedarikçilerinin de aynı çevresel duyarlılığa sahip oldukları konusunda raporlarında bilgi paylaşmaları beklenmektedir.
- Herhangi bir hatadan dolayı geri toplama işlemi gerçekleşmiş olan ürünler hakkında yeterli bilgilerin raporlarda olmadığı görülmektedir. Bu sebeple geri dönüşü olan ürünlerin de ayrıntılı olarak raporlarda yerini alması gerektiği de bildirilebilir.

Bu öneriler kapsamında sonuç olarak elde edilen bulgular ve çalışma sonucunda endeks içindeki firmaların bazı sorunluluklar sebebiyle çevresel yönden önem verdikleri değerler ile endeks dışındaki firmaların önem verdikleri çevresel değerler arasında kısmen benzerlik olsa bile genel olarak bakıldığında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle sektörel yönden ortaya çıkan büyük farklılıklar endeks içinde yer alan firmaların çevresel duyarlılık boyutunda müşterilerin tercih ettikleri yönlerden önemli adımlar yapılmışken endeks dışındaki firmaların ise devletin bazı zorunlulukları sebebiyle yerine getirdikleri anlaşılabilir. Sektörel bazda yapılan incelemeler neticesinde oluşan farklılıklar temelinde endeks içinde yer alan firmalar ile endeks dışında yer alan firmaların en önemli farklılıklarından birisi endeks içindeki firmaların hangi sektörden olursa olsun paydaş beklentilerini önem sırasında daha yükseklerde tutarak bu çerçevede faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple paydaşların firmayı tercih etme ya da etmeme seçeneği endeks içindeki firmaların çalışmalarının odak noktası olması kaçınılmazdır. Farklı bir bakış açısıyla çevresel raporlama tercihlerine bakıldığında sektörel bazda bazı sektörlerin devletin zorunlu tutmasından dolayı çevresel faaliyetlerde bulunduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu görüntü devletin zorlamasıyla yapılan çevresel faaliyetlerin firmanın kendi istemli davranışıyla yapılan kadar etkili sonuçlar ulaştırmaması riskini beraberinde getirmektedir. Bu büyük risk hem firmanın hem de toplumun ve firmadan etkilenen paydaşların büyük oranda çevresel faaliyetlere odaklanılmamasından dolayı zarar görmesine sebep olabilir. Yapılan öneriler çerçevesinde firmaların çevresel duyarlılıklarının eksik kalan kısımlarının tamamlanması hem firmalara hem topluma ve paydaşlara büyük çevresel kazanımlar sağlayabilecektir.

Yapılan araştırma sonucunda sürdürülebilirlik endeksinin firmaların paydaşlar karşısında sorumlu olmalarını sağlamak ve endeks dışındaki firmalara göre çevresel değerlere daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşmamıza sebep olmaktadır. Endeks için ve dışı firmaları kıyasladığımızda endekse dahil olan firmalar paydaşların çevresel beklentilerini önemsemektedirler. Endeks içindeki firmalar ise firmanın tasarrufuna ve atık bertaraf gibi firma için problem olabilecek konulara odaklandığı için endeks içindeki firmalardan farklılık göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Alp, İ., Öztel, A., & Köse, M. S. (2015). Entropi Tabanlı Maut Yöntemi İle Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansı Ölçümü: bir Vaka Çalışması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 65-81.
- Aras, G., & Crowther, D. (2009). Corporate Sustainability Reporting: A Study in Disingenuity? *Journal of Business Ethics* , 279-288.

- Ballau, B., & Heitger, D. L. (2005). The Rise of Corporate Sustainability Reporting: A Rapidly-Growing Assurance Opportunity. *T. Farmer School Of Business Miami University. Oxford.* , 1-23.
- Bansal, P. (2005). Evolving Sustainability: A Longitudinal Study of Corporate Sustainable Development. *Strategic Management Journal* , 197-218.
- Bayram Turan, T., Altıkat, A., & Ekmekyapar Torun, F. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları. *Iğdır Üni. Fen Bilimleri Enst. Der. / Iğdır Univ. J. Inst. Sci. & Tech.* , 33-38.
- Bener, Ö., & Babaoğlu, M. (2008). *Sürdürülebilir Tüketim Davranışı ve Çevre Bilinci Oluşturmada Bir Araç Olarak Tüketici Eğitimi*. 02 15, 2018 tarihinde <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/surdurulebilirtuketimdavranisi.pdf> adresinden alındı
- Bieker, T. (2002). Managing Corporate Sustainability With The Balanced Scorecard: Developing a Balanced Scorecard for Integrity Management. *Sustainability, Corporations And Institutional Arrangements, University Of St. Gallen.* , 2-20.
- Biyan, Ö., & Gök, M. (2014). Çevre Politikaları Kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Vergilerinin Uygulanışı: Karşılaşmalı Bir Analiz. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 281-310.
- Borsa İstanbul. (2017). *BİST Sürdürülebilirlik Endeksi Temel Kuralları*. 02 15, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/endeksler/bist-surdurulebilirlik-endeksi-temel-kurallari.pdf?sfvrsn=23> adresinden alındı
- Borsa İstanbul. (2018, 03 05). *Borsa İstanbul* . 03 05, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/endeksler/bist-pay-endeksleri/surdurulebilirlik-endeksi> adresinden alındı
- Borsa İstanbul. (2016, 10 25). *Borsa İstanbul*. 03 05, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/duyurular/2016/10/25/borsa-istanbul-surdurulebilirlik-endeksi-2016-2017-donemi-sirketleri-belli-oldu> adresinden alındı
- Borsa İstanbul. (2017, 10 27). *Borsa İstanbul*. 03 05, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/duyurular/2017/10/27/bist-surdurulebilirlik-endeksi-kasim-2017-ekim-2018-donemi-sirketleri-belli-oldu> adresinden alındı
- Borsa İstanbul. (2018, 01 08). *Borsa İstanbul*. 03 05, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/endeksler/degerlemeye-tabi-sirketler-listesi-2018.pdf?sfvrsn=4> adresinden alındı
- Borsa İstanbul. (2014). *Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Raporu 2014*. 03 05, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/yayinlar/borsa-istanbul-2014-surdurulebilirlik-bulteni.pdf?sfvrsn=4> adresinden alındı
- Borsa İstanbul. (2015). *Sürdürülebilirlik Raporu 2015*. 02 15, 2018 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/yayinlar/borsa-istanbul-2015-surdurulebilirlik-raporu.pdf> adresinden alındı
- Çalışkan Özsözgün, A. (2012). İşletmelerde Sürdürülebilirlik ve Muhasebe Mesleği İlişkisi. *İSMMMÖ Mali Çözüm Dergisi* , 133-161.
- Çıtak, L., & Ersoy, E. (2016). Firmaların BİST Sürdürülebilirlik Endeksine Alınmasına Yatırımcı Tepkisi: Olay Çalışması ve Ortalam Testleri İle Bir Analiz. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* , 43-57.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* , 91-115.
- DJSI. (2018). *dow jones sürdürülebilirlik endeksi*. 02 16, 2018 tarihinde <http://www.sustainability-indices.com/sustainability-assessment/index.jsp> adresinden alındı

- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond The Business Case For Corporate Sustainability. *Business Strategy and the Environment* , 130-141.
- Erdem, M. S., & Yenilmez, F. (2017). Türkiye'nin Avrupa Birliği Çevre Politikalarına Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* , 91-119.
- Euro Union. (2016, 08 06). *Europa Union*. 03 05, 2018 tarihinde <http://ec.europa.eu/environment/action-programme/index.htm> adresinden alındı
- Goyal, P., Rahman, Z., & Kazmi, A. A. (2013). Corporate Sustainability Performance and Firm Performance Research Literature Review and Future Research Agenda. *Management Decision* , 361-379.
- İMKB. (2011). *Sürdürülebilirlikle İlgili Özet Bilgiler*. İstanbul: İMKB İstatistik Müdürlüğü.
- Koç, İ. Ö. (2015). *Kurumsal Yönetim ve Sigortacılık Sektörü*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kurnaz, N., & Kestane, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirliğin Ekonomik Açıdan İncelenmesi ve Yatırımcı Davranışları İlişkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama. *Sosyal Bilimler Dergisi* , 278-302.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Türkmen Kitabevi.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Dergisi İİBF Dergisi* , 227-242.
- Linnenluecke, M. K., & Griffiths, A. (2010). Corporate Sustainability and Organizational Culture. *Journal of World Business* , 357-366.
- Mori, K., & Christodoulou, A. (2012). Review of sustainability indices and indicators: Towards a new City Sustainability Index (CSI). *Environmental Impact Assessment Review* , 94-106.
- Mucan, B., Kayabaşı, A., & Madran, C. (2016). Yöneticilerde Sürdürülebilirlik Algısı ve Firma Uygulamalarına Yönelik değerlendirme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 57-72.
- Nkamnebe, A. D. (2011). Sustainability Marketing In The Emerging Markets Imperatives Challenges And Agenda Setting. *International Journal of Emerging markets* , 217-232.
- Once, S., Onay, A., & Yeşilçelebi, G. (2015). Corporate Sustainability Reporting And Situation In Turkey. *Journal of Economics, Finance and Accounting – (JEFA)* .
- Öztel, A., Köse, M. S., & Aytekin, İ. (2012). Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü için Çok Kriterli Bir Çerçeve: Henkel Örneği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* , 32-44.
- Pogutz, S. (2007). Sustainable Development, Corporate Sustainability, and Corporate Social Responsibility the need for an integrative Framework. *Sustainable Social and Ecosystem Stewardship International Conference of the Greening of Industry Network* .
- Swarnapali, N. (2017). Corporate sustainability: A Literature review. *Journal for Accounting Researchers and Educators* .
- Tokgöz, N., & Once, S. (2009). Şirket Sürdürülebilirliği Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi* , 249-275.
- Wilson, M. (2003). Corporate Sustainability: What is it and where does it come from? *Ivey Business Journal* , 1-5.
- www.fortuneturkey.com. (2015, 11 02). *www.fortuneturkey.com*. 03 05, 2018 tarihinde <http://www.fortuneturkey.com/bist-surdurulebilirlik-endeksi-2015-2016-donemi-sirketleri-belli-oldu-22108> adresinden alındı
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.